

УДК 364-056.26:316.7(045)

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.3.9>

Андрій КАМБУР

кандидат соціологічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та соціальної роботи, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, вул. Коцюбинського, 2, м. Чернівці, Україна, 58002
ORCID: 0000-0002-3751-7228

Бібліографічний опис статті: Камбур, А. (2025). Соціальна адаптація та культурна інтеграція як об'єкти теоретичного аналізу в соціальній роботі. *Ввічливість. Humanitas*, 3, 66–72, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.3.9>

СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ТА КУЛЬТУРНА ІНТЕГРАЦІЯ ЯК ОБ'ЄКТИ ТЕОРЕТИЧНОГО АНАЛІЗУ В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

Метою статті є комплексний теоретичний аналіз соціальної адаптації та культурної інтеграції як ключових понять соціальної роботи в умовах соціальних трансформацій, міграційних процесів та військових подій в Україні. Дослідження спрямоване на виявлення змістових характеристик, концептуальних підходів і механізмів реалізації цих процесів у практиці соціальної роботи, з урахуванням сучасного соціокультурного контексту.

Методологічну основу дослідження становлять міждисциплінарні підходи, що поєднують елементи феноменологічної соціології (А. Шюц), символічного інтераціоналізму (І. Гофман), соціальної психології та теорії акультурації (Дж. Беррі, С. Бочнер). Використано аналітичний, порівняльний та системний методи для узагальнення наукових джерел, класифікації моделей адаптації та визначення чинників інтеграції вразливих категорій населення.

Наукова новизна полягає в адаптації класичних теорій міжкультурної взаємодії до завдань соціальної роботи, зокрема – у контексті роботи з внутрішньо переміщеними особами, біженцями, мігрантами та іншими групами, які стикаються з кризами ідентичності. Вперше у вітчизняному дискурсі соціальної роботи здійснено спробу системно інтерпретувати соціокультурну адаптацію як не лише процес входження особистості у нове середовище, а й як інструмент професійної підтримки та формування інтеграційних стратегій.

У висновках обґрунтовано доцільність впровадження моделей адаптації, які передбачають збереження індивідуальної культурної ідентичності в умовах інтеграції до приймаючого соціуму. Рекомендовано зосередити подальші дослідження на розробці інструментів моніторингу процесів соціальної інтеграції в громадах та удосконаленні підготовки соціальних працівників до роботи в багатокультурному середовищі.

Ключові слова: соціальна адаптація, культурна інтеграція, ідентичність, соціальна робота, міжкультурна взаємодія, внутрішньо переміщені особи, адаптаційні моделі.

Andrii KAMBUR

PhD in Sociology, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Pedagogy and Social Work, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, 2 Kotsiubynskoho str., Chernivtsi, Ukraine, 58002
ORCID: 0000-0002-3751-7228

To cite this article: Kambur, A. (2025). Sotsialna adaptatsiia ta kulturna intehratsiia yak obiekty teoretychnoho analizu v sotsialnii roboti [Social adaptation and cultural integration as objects of theoretical analysis in social work]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 3, 66–72, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.3.9>

SOCIAL ADAPTATION AND CULTURAL INTEGRATION AS OBJECTS OF THEORETICAL ANALYSIS IN SOCIAL WORK

The purpose of this article is to conduct a comprehensive theoretical analysis of social adaptation and cultural integration as key concepts in social work within the context of socio-political transformations, migration, and the war in Ukraine. The study aims to explore the conceptual foundations, definitions, and mechanisms through which these processes operate in social work practice, particularly when supporting vulnerable populations experiencing displacement and identity crises.

© А. Камбур, 2025

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

The methodological framework is based on an interdisciplinary synthesis that integrates phenomenological sociology (A. Schütz), symbolic interactionism (E. Goffman), social psychology, and acculturation theory (J. Berry, S. Bochner). Analytical, comparative, and systemic approaches were used to examine scholarly sources, categorize adaptation models, and identify factors influencing successful integration into host communities.

The scientific novelty lies in the contextual adaptation of classical theories of intercultural interaction to the goals of contemporary social work. For the first time in Ukrainian academic discourse, social and cultural adaptation is conceptualized not only as the process of entering a new social environment, but also as a strategic tool of professional intervention for fostering inclusive integration. The study highlights the importance of preserving cultural identity while promoting active participation in the life of the host society.

In conclusion, the article justifies the application of integrative models that allow for both inclusion and cultural diversity. Further research is recommended to develop instruments for monitoring integration processes and to improve training for social workers working in multicultural and post-crisis settings.

Key words: social adaptation, cultural integration, identity, social work, intercultural interaction, internally displaced persons, adaptation models.

Актуальність проблеми. Повномасштабна війна в Україні спричинила безпрецедентні виклики для українського суспільства, актуалізуючи потребу в глибокому осмисленні процесів соціальної адаптації та культурної інтеграції як ключових механізмів стабілізації та згуртування громадян у кризовий період. Вимушене переміщення мільйонів осіб, трансформація соціокультурного ландшафту, перегляд особистісних і колективних ідентичностей у нових реаліях зумовлюють потребу у переосмисленні ролі соціальної роботи як простору підтримки інтеграційних процесів. На тлі глобалізації, цифровізації та розмивання традиційних соціальних меж, культурна інтеграція та соціальна адаптація набувають значення не лише інструментів підтримки вразливих груп, а й стратегій збереження суспільної цілісності та розвитку демократії. В умовах воєнного часу соціально-культурна інтеграція виконує не лише гуманітарну, а й безпекову функцію – слугує чинником зниження соціальної напруги, підтримки психосоціального балансу та відновлення відчуття приналежності. Це обумовлює нагальність комплексного міждисциплінарного дослідження інтеграційних процесів, їхніх механізмів і бар'єрів у контексті сучасної соціальної роботи в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження соціальної адаптації та культурної інтеграції як взаємопов'язаних процесів соціокультурної взаємодії отримало найбільший розвиток у країнах із тривалою історією міграційних процесів, зокрема у Великій Британії, США, Канаді та Австралії. Саме ці держави одними з перших зіткнулися з викликами зростаючої етнокультурної розмаїтості, що зумовило потребу у формуванні комплексних інте-

граційних політик, спрямованих на залучення мігрантів до життя приймаючих спільнот.

Інтерес до соціокультурної адаптації у світовій науці активізувався у XX столітті, особливо в межах антропологічних досліджень, що стосувалися акультураційних процесів. Р. Лінтон, Р. Редфілд і М. Герсковіц розглядали акультурацію як результат тривалого контакту між культурами, що призводить до змін у системах цінностей і культурних патернах взаємодіючих соціальних груп. Спершу акультурація вивчалася на колективному рівні, однак з часом було запропоновано концепт психологічної акультурації, який фокусується на змінах в особистісних установках і ціннісних орієнтаціях окремих індивідів. У сучасних умовах глобалізації та активної міграції цей феномен розглядається як багатогранний, охоплюючи як соціокультурні зміни в середині спільнот, так і психологічну перебудову свідомості їхніх представників.

У сучасній українській науці сформувалося активне коло дослідників, що вивчають соціальну адаптацію, культурну інтеграцію та акультурацію мігрантів. Їхні праці зосереджені на практичних і теоретичних аспектах інтеграції вимушених переселенців та трудових мігрантів – від психологічних механізмів адаптації і подолання культурного шоку до соціально-економічних стратегій інтеграції та реінтеграції в приймаючі спільноти. Ці дослідження не лише розкривають взаємозв'язок адаптації та акультурації, але й пропонують науково обґрунтовані підходи для фахівців соціальної роботи і державних політик, спрямованих на успішну інтеграцію мігрантів у суспільство.

Огляд наукових підходів до соціальної адаптації вразливих груп у контексті війни в Україні охоплює низку авторитетних дослідниць.

Владислава Ярошенко у своїй співавторській роботі (Ярошенко, 2018) розглядає проблематику соціальної адаптації українських трудових мігрантів в умовах євроінтеграції. У центрі її дослідження – труднощі працівників за кордоном, включно з правовою незахищеністю та культурними бар'єрами, а також рекомендації щодо удосконалення механізмів підтримки.

Анна Єфімова зосереджує увагу на психосоціальній адаптації вимушених мігрантів. Її дослідження (Єфімова, 2023) присвячені українцям, які виїхали до США через повномасштабну війну, зокрема проблемам акультураційного стресу, «культурного шоку» та збереження ідентичності. Катерина Іващенко-Стаднік (Іващенко-Стаднік, 2020) акцентує на питаннях реінтеграції українських мігрантів після повернення з ЄС, а також на динаміці колективної ідентичності та ставленні приймаючих громад до ВПО в постмайданній Україні. Оксана Міхеєва, дослідниця з Донецька, фокусується на адаптації внутрішньо переміщених осіб із Донбасу: її емпіричні дослідження розкривають соціально-психологічні аспекти переміщення, кризу ідентичності та необхідність державної й громадської підтримки для інтеграції переселенців у нове середовище (Міхеєва, 2015).

Попри зростаючу кількість публікацій, що стосуються соціокультурної адаптації та інтеграції, недостатньо розробленими залишаються питання міждисциплінарного теоретичного синтезу в межах соціальної роботи, а також механізми практичної реалізації культурної інтеграції в умовах затяжних кризових явищ, зумовлених війною.

Мета дослідження. Метою дослідження є теоретичне обґрунтування соціальної адаптації та культурної інтеграції як взаємопов'язаних процесів у контексті соціальної роботи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «адаптація» походить із латини (*adaptatio* – «пристосування») і у сфері соціогуманітарного знання трактується як процес і результат активного включення особистості чи етнічної спільноти в нове соціокультурне середовище. Соціокультурну адаптацію часто позначають термінами «міжкультурна» або «крос-культурна», підкреслюючи її спрямованість на поступове прийняття ціннісних установок, соціальних норм, традицій і типових моделей поведінки суспільства, що приймає.

У разі ефективного проходження цього процесу відбувається їхнє внутрішнє засвоєння (інтерналізація). В антропології адаптація тісно пов'язана з поняттями «інкультурація» та «інтеграція», які репрезентують різні стадії та рівні включення людини або етносоціальної групи до іншої культури. При цьому інкультурація розглядається як ширша рамка, в межах якої відбувається засвоєння нових соціокультурних умов.

У межах категоріального аналізу соціокультурна адаптація розглядається як специфічна форма соціальної адаптації, що зберігає її базові родові риси. Сучасна культурна антропологія підходить до інтерпретації цього явища з позицій різних наукових підходів, акцентуючи увагу на кількох основних вимірах. У контексті рольового підходу адаптація ототожнюється з процесом входження особи в певну соціальну роль, що потребує засвоєння відповідних нормативних зразків і ціннісних орієнтирів. Гуманітарний підхід розглядає адаптаційні процеси як взаємодію індивіда та соціального середовища на комплексному рівні. Згідно з біхевіористичною традицією, акцент робиться на реакціях особистості на зовнішні стимули. Когнітивна перспектива визначає адаптацію як механізм узгодження нової інформації з набутим життєвим досвідом. Інтераціоналістський підхід тлумачить адаптацію як здатність індивіда долати труднощі, чинити опір негативному впливу оточення та приймати ефективні рішення у складних ситуаціях. Різноманітність цих підходів підкреслює міждисциплінарну природу феномену соціокультурної адаптації та її важливу роль у розумінні інтеграційних процесів особистості й спільнот у нових соціальних реаліях (Камбур, 2012).

Таким чином, різнопланові теоретичні підходи до розуміння соціокультурної адаптації не лише свідчать про її міждисциплінарний характер, а й надають цінні методологічні орієнтири для соціальної роботи. У цій сфері адаптація розглядається як цілісний процес підтримки особистості у складних життєвих обставинах, що передбачає не лише пристосування до соціального середовища, але й активну взаємодію з ним задля досягнення соціального добробуту. Теорія соціальної роботи, інтегруючи гуманістичний, екосистемний і сила-орієнтований підходи, підкреслює важливість супроводу особис-

тості в її адаптаційних зусиллях, з урахуванням її унікального досвіду, ресурсів і культурного контексту. Такий теоретичний фундамент дозволяє соціальним працівникам не лише діагностувати бар'єри соціокультурної інтеграції, а й розробляти ефективні інтервенції, спрямовані на формування стійкої ідентичності, соціальної активності та підвищення якості життя клієнтів у трансформаційних соціумах.

Соціокультурна адаптація постає як цілісний процес трансформації особистості, який не обмежується лише зовнішнім пристосуванням до нового соціального контексту. Йдеться про глибоку інтеграцію, що охоплює як психоемоційне самопочуття мігранта, так і набуття необхідних соціокультурних компетенцій для повноцінного включення в життя приймаючої спільноти. З позицій теорії соціальної роботи це означає підтримку особистості у формуванні стабільного образу «Я», розвитку навичок взаємодії та соціальної активності, що забезпечує не лише успішну адаптацію до нових норм і цінностей, а й сприяє суб'єктному залученню до процесів соціального відновлення, згуртування та міжкультурного діалогу.

З огляду на важливість міжособистісної взаємодії як чинника успішної соціальної адаптації, у методології соціальної роботи дедалі частіше застосовуються положення концепції Ірвінга Гофмана. Йдеться про принципи взаємодійної моделі підтримки клієнта, в якій соціальний працівник виступає не лише як надавач допомоги, а й як посередник у процесі включення особистості до нових соціальних зв'язків. Такий підхід передбачає не просто зовнішнє включення до інституцій, а глибоке опанування індивідом нових соціальних ролей, очікувань і культурних кодів. Отже, соціальна адаптація в контексті теорії Гофмана стає динамічним і багаторівневим процесом, у якому індивід і соціальне середовище перебувають у постійній взаємодії, що дозволяє забезпечити не тільки інтеграцію, але й стабільну ідентичність особистості в нових соціокультурних умовах (Гофман, 1959).

Ірвінг Гофман у своїх працях обґрунтовував ідею багатошаровості соціальної ідентичності, яка стала теоретичною основою для аналізу процесів соціальної інтеграції. Згідно з його підходом, кожна людина одночасно належить до кількох соціальних груп, і кожна з них формує

окремий аспект її соціального «Я». Кількість таких ідентичностей залежить від того, скільки значущих спільнот впливають на індивіда, а також від ступеня значущості їхніх оцінок. У практиці соціальної роботи це проявляється, наприклад, у випадках, коли клієнт – внутрішньо переміщена особа – водночас прагне зберегти свою локальну ідентичність (регіональну, професійну) і водночас адаптуватися до нової громади, набуваючи нових соціальних ролей, як-от «отримувач послуги», «учасник громадської ініціативи» або «волонтер». Соціальний працівник у цьому випадку допомагає клієнтові ідентифікувати наявні соціальні ролі, підтримати відновлення втрачених і вибудувати нові, сприяючи цілісному включенню в нове соціальне середовище.

Наприклад за даними Міхеєвої О. «важливим компонентом стратегій переселення є обрання вектору переїзду. Вибір місця майбутнього проживання мало пов'язаний з національно-державними чи патріотичними міркуваннями. Домінуючим є мотив виживання, інтеграції у спільноту, що утруднюється у разі відсутності «провідника», який може допомогти увійти у середовище. Відтак вектор переселення зумовлюється наступними моментами:

- наявність родичів (які можуть надати на початковому етапі неоплачуване місце проживання та допомогти з первинною інтеграцією у соціальні мережі);
- наявність роботи чи перспектива її отримання;
- наявність друзів, колег, товаришів по службі тощо» (Міхеєва, 2015).

Драматургічний підхід, розроблений Ірвінгом Гофманом (Гофман, 1959), дає змогу розглядати інтеграційні процеси в контексті багаторівневих соціальних структур, де кожен учасник взаємодії виконує певну соціальну «роль». Згідно з цією концепцією, індивіди свідомо конструюють зовнішній образ, який прагнуть представити в соціумі, тоді як партнери по взаємодії формують свої уявлення, спираючись на доступні їм сигнали та поведінкові патерни. Таке взаємне «виступання» сприяє формуванню передумов для діалогу, взаєморозуміння та співпраці між представниками різних соціокультурних спільнот. У сфері соціальної роботи ця модель є особливо цінною при роботі з клієнтами, які перебувають у ситуації зміни іден-

тичності, наприклад, біженцями, які змушені презентувати себе у новому культурному контексті. Завдання фахівця – допомогти клієнту гармонізувати образ, який він демонструє, із внутрішньо прийнятою ідентичністю, створюючи простір для автентичної, а не лише адаптивної інтеграції.

Учень Е. Гуссерля і засновник феноменологічної соціології Альфред Шюц (1899–1959) зробив визначальний внесок у формування нових методологічних засад аналізу процесів соціокультурної інтеграції. Розвиваючи і водночас критично переосмислюючи гуссерлівську ідею «життєвого світу» та концепцію соціальної дії М. Вебера, яку той визначав як спрямовану на інших, Шюц розробив оригінальний підхід до інтеграції як феномена міжсуб'єктивного спільного досвіду. У цьому підході життєвий світ виступає базовим середовищем взаємодії, у межах якого конструюються повсякденні смисли, здійснюється взаємне розуміння і формуються структурні умови для соціального включення. Таким чином, інтеграція постає як процес конституювання спільної соціокультурної дійсності крізь призму буденної комунікації та інтерсуб'єктивності (Vargas, 2020).

Концепт життєвого світу репрезентує сферу міжсуб'єктивної реальності, у якій розгортаються ключові процеси соціокультурної адаптації та інтеграції. Він функціонує як простір спільної символічної взаємодії, де відбувається узгодження значень, формування ціннісних орієнтацій і колективної ідентичності – основних характеристик людського соціального існування. Життєвий світ, сприйнятий як спільна для суб'єктів реальність, слугує підґрунтям для соціального порозуміння, дозволяючи індивідам осмислювати себе й інших як значущих у межах соціальних відносин.

У контексті дослідження акультураційних стратегій іммігрантів канадський психолог Дж. Беррі (Berry, 2011) запропонував типологію можливих результатів соціокультурної адаптації, що передбачає чотири моделі взаємодії між культурними групами. Перша модель – **інтеграція** – передбачає збереження етнокультурної ідентичності за умови активної участі в житті приймаючого суспільства, наприклад, у роботі соціальних центрів для біженців, де клієнтам пропонується як підтримка рідної мови, так і залучення до громадянських ініціатив. **Асимі-**

ляція означає відмову від власної культури при повному прийнятті норм домінантного середовища, що часто спостерігається серед молодих переселенців, які швидко інтегруються через освітні установи. **Сепарація** реалізується в ситуаціях, коли особи свідомо уникають міжкультурних контактів, зберігаючи при цьому власні традиції, що може ускладнювати соціальну роботу з ізольованими спільнотами. Нарешті, **маргіналізація** характеризується втратою зв'язку як із власною культурною спадщиною, так і з новим соціумом, і потребує особливої уваги фахівців соціальної сфери для запобігання соціальному відчуженню та формуванню глибоких криз ідентичності.

У межах аналізу міжкультурних контактів австралійський дослідник С. Бочнер виокремив чотири типові наслідки взаємодії етнокультурних груп, що мають різний ступінь впливу на збереження чи втрату культурної ідентичності. **Геноцид** трактується як крайня форма конфлікту, що веде до фізичного знищення етнічної групи і є історичною трагедією для людства. **Асиміляція** передбачає поступове прийняття домінантної культури та традицій меншістю, що може відбуватись як добровільно (через освіту чи медіа), так і під тиском політичних чи соціальних умов. **Сегрегація** полягає в навмисному відокремленні груп із метою їхнього паралельного існування, що ускладнює міжкультурну взаємодію та викликає потребу у втручанні соціальних служб для зменшення соціального відчуження. Нарешті, **інтеграція** розглядається як конструктивний підхід до взаємодії культур, за якого етнічні групи зберігають власну ідентичність, одночасно беручи участь у формуванні спільного соціокультурного простору. Саме ця модель стала основою сучасних практик мультикультуралізму у багатьох країнах Заходу, слугуючи орієнтиром для соціальних працівників у створенні інклюзивного середовища для мігрантів і переселенців (Блінова, 2016).

Отже, оптимальним результатом культурно-адаптаційних процесів у контексті глобалізованого світу вважається соціокультурна, тобто загальногромадянська, інтеграція, яка передбачає збереження етнічної самобутності без її радикалізації та водночас активне включення до єдиного соціального простору приймаючого суспільства.

У сфері соціальної роботи корисним буде підхід, згідно з яким ефективна соціокультурна адаптація не зводиться до асиміляції чи повного розчинення в домінантній культурі. Йдеться про поетапне входження особи або групи до нової культурної спільноти через засвоєння її норм, цінностей і моделей поведінки, при збереженні ключових елементів власної ідентичності. З точки зору соціальної роботи, інтеграція розглядається як досягнення гармонійного балансу між власною культурною спадщиною та включенням у соціальне життя приймаючого суспільства. Практика показує, що результат адаптації значною мірою залежить від того, який тип соціальної підтримки отримує клієнт у новому середовищі: чи заохочується розвиток ролі посередника між культурами, чи домінують моделі ізоляції, сепаратизму або відчуження. Тому важливим завданням соціальних служб є створення сприятливих умов для міжкультурного діалогу й підтримки тих адаптаційних стратегій, які сприяють культурному порозумінню, громадянській залученості та психосоціальній стабільності клієнта.

Висновки та перспективи подальших досліджень. В умовах зростаючих викликів, спричинених війною в Україні, масовим переміщенням населення, кризами ідентичності та послабленням соціальних зв'язків, соціальна робота постає як провідна дисципліна, здатна забезпечити супровід цих процесів через підтримку, посередництво та побудову культурно-чутливого діалогу між особистістю й суспільством. Адаптація більше не розглядається як односпрямований рух до нормативної більшості, натомість акцент зміщується до моделі інтеграції, що передбачає збереження індивіду-

альної та етнокультурної самобутності у межах спільної соціальної реальності.

Використання теоретичних підходів І. Гофмана, А. Шюца, Дж. Беррі, С. Бочнера та інших дозволило глибше осмислити механізми міжкультурної взаємодії, роль «життєвого світу», інтерсуб'єктивного досвіду та множинної ідентичності в процесах включення до нових соціальних структур. На прикладах практики соціальної роботи простежено, що саме позиція «посередника» – особистості, яка здатна налагодити зв'язок між культурами – є найпродуктивнішою з погляду досягнення як індивідуального, так і колективного благополуччя.

Попри значну увагу до теми в зарубіжній літературі, в українському науковому просторі залишаються недостатньо розробленими питання методик і технологій соціальної роботи, що забезпечують сталу соціокультурну інтеграцію, зокрема у громадах, які приймають ВПО. Перспективи подальших досліджень пов'язані з емпіричною верифікацією адаптаційних моделей в українському контексті, розробленням соціально-педагогічних стратегій підтримки культурного діалогу та аналізом ролі громадських ініціатив у посиленні міжкультурної згуртованості.

Особливої актуальності набуває міждисциплінарне вивчення адаптації осіб із вразливих груп – зокрема, дітей, осіб похилого віку, людей з інвалідністю, представників національних меншин, – у тому числі з використанням інноваційних технологій та цифрових інструментів. Соціальна робота як практична дисципліна має потенціал відігравати ключову роль у формуванні інклюзивного, солідарного суспільства в сучасній Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Блінова О. Є. Соціально-психологічна адаптація вимушених мігрантів: підходи і проблеми вивчення феномена акультурації. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки*. 2016. № 3(1). С. 111–117.
2. Єфімова А. Інтерсуб'єктний підхід у дослідженні соціально-психологічної адаптації українців до вимушеної міграції. *Організаційна психологія. Економічна психологія*. 2023. Т. 30, № 4. С. 16–22. DOI: 10.31108/2.2023.4.30.2
3. Іващенко-Стаднік К. Що не так із Донбасом? Виклики інтеграції до, під час і після війни. *Україна в момент перетворення: від радянської республіки до європейського суспільства* / ред. А. Вейра-Рамос, Т. Любива, Є. Головаха. Palgrave Macmillan, 2020. С. 229–260.
4. Камбур А. В. Соціальна адаптація особистості (путівник соціального працівника) : монографія. Чернівці : Золоті литаври, 2012. 252 с.
5. Міхєєва О., Середа В. Сучасні українські внутрішньо переміщені особи: основні причини, стратегії переселення та проблеми адаптації. *Стратегії трансформації і превенції прикордонних конфліктів в Україні: зб. аналіт. матеріалів*. Львів : Галицька видавнича спілка, 2015. С. 9–49.

6. Юрків Я. І., Луканов Д. В. Труднощі соціально-психологічної адаптації вразливих верств внутрішньо переміщених осіб до нових умов життя. *Науковий вісник Ужгородського університету: зб. наук. праць. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2021. № 1(48). С. 469–472.
7. Ярошенко В. В., Передало Х. С. Соціальна адаптація працівників-мігрантів в умовах євроінтеграції. *Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет*. Тернопіль : Економічна думка, 2018. Т. 28, № 1. С. 105–114.
8. Berry J. W., Poortinga Y. H., Segall M. H., Dasen P. R. *Cross-cultural psychology: Research and applications*. 3rd ed. Cambridge : Cambridge University Press, 2011.
9. Goffman E. *The Presentation of Self in Everyday Life*. New York : Anchor Books, 1959. 255 p.
10. Vargas G. M. Alfred Schutz's life-world and intersubjectivity. *Open Journal of Social Sciences*. 2020. Vol. 8, No. 12. P. 417–425. DOI: 10.4236/jss.2020.812033.

REFERENCES:

1. Blinova, O. Ye. (2016). Sotsialno-psykholohichna adaptatsiia vymushenykh mihrantiv: pidkhody i problemy vyvchennia fenomena akulturatsii [Social and psychological adaptation of forced migrants: approaches and problems of studying the phenomenon of acculturation]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriya: Psykholohichni nauky – Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: Psychological Sciences*, 3(1), 111–117. [in Ukrainian].
2. Yefimova, A. (2023) Intersubiektyvnyi pidkhid u doslidzhenni sotsialno-psykholohichnoi adaptatsii ukrainsiv do vymushenoї mihratsii [Intersubjective approach in the study of socio-psychological adaptation of Ukrainians to forced migration]. *Orhanizatsiina psykholohiia. Ekonomichna psykholohiia – Organizational Psychology. Economic Psychology*, 30(4), 16–22. <https://doi.org/10.31108/2.2023.4.30.2> [in Ukrainian].
3. Ivashchenko-Stadnik, K. (2020) Shcho ne tak iz Donbasom? Vyklyky intehtatsii do, pid chas i pislia viiny [What's wrong with the Donbas? The challenges of integration before, during and after the war]. In: Veira-Ramos A., Liubyva T., Holovakha Ye. (Eds.) *Ukraina v moment peretvorennia: vid radians'koi respubliky do yevropeiskoho suspilstva – Ukraine in transformation: From Soviet Republic to European Society*. Palgrave Macmillan, 229–260. [in Ukrainian].
4. Kambur, A. V. (2012). Sotsialna adaptatsiia osobystosti (putivnyk sotsialnoho pratsivnyka) [Social adaptation of the individual (a guide for the social worker)]. Chernivtsi: Zoloti lytavry. [in Ukrainian].
5. Mikheieva, O., & Sereda, V. (2015). Suchasni ukrainski vnutrishno peremishcheni osoby: osnovni prychny, stratehii pereselennia ta problemy adaptatsii [Modern Ukrainian internally displaced persons: main causes, resettlement strategies and adaptation problems]. In: *Stratehii transformatsii i prevntsii prykordonnykh konfliktiv v Ukraini – Strategies of transformation and prevention of border conflicts in Ukraine*. Lviv: Halytska vydavnycha spilka, 9–49. [in Ukrainian].
6. Yurkiv, Ya. I., & Lukanov, D. V. (2021). Trudnoshchi sotsialno-psykholohichnoi adaptatsii vrazlyvykh verstv vnutrishno peremishchenykh osib do novykh umov zhyttia [Difficulties of socio-psychological adaptation of vulnerable groups of internally displaced persons to new living conditions]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu: Pedagogika. Sotsialna robota – Scientific Bulletin of Uzhhorod University: Pedagogy. Social Work*, 1(48), 469–472. [in Ukrainian].
7. Yaroshenko, V. V., & Peredalo, Kh. S. (2018). Sotsialna adaptatsiia pratsivnykiv-mihrantiv v umovakh yevrointehtatsii [Social adaptation of migrant workers in the conditions of European integration]. *Ekonomichnyi analiz – Economic Analysis*, 28(1), 105–114. [in Ukrainian].
8. Berry J. W., Poortinga Y. H., Segall M. H., Dasen P. R. (2011) *Cross-cultural psychology: Research and applications*. 3rd ed. Cambridge: Cambridge University Press.
9. Goffman E. (1959) *The Presentation of Self in Everyday Life*. New York: Anchor Books.
10. Vargas G. M. (2020) Alfred Schutz's life-world and intersubjectivity. *Open Journal of Social Sciences*, 8(12), 417–425. <https://doi.org/10.4236/jss.2020.812033>

Дата надходження статті: 21.06.2025

Дата прийняття статті: 02.07.2025

Опубліковано: 08.09.2025